

CSÓKOS VARGA GYÖRGYI FESTŐMŰVÉSZ TÁRGYI ANYANYELVÜNKRŐL*

Kodály Zoltántól megtanulhattuk, hogy anyanyelvünk mellett zenei anyanyelvünk is van. Ma már azt is tudjuk, hogy zenei anyanyelvünk mellett létezik tárgyi anyanyelvünk is.

Az Esti kérdés vendége Csókos Varga Györgyi festőművész, nyolc gyermek édesanyja.

– Ön festőként hogyan került kapcsolatba tárgyi anyanyelvünkkel, tehát a szöveggel, fonással?

– Sors felől. Hogy Etyekre kerültem, talákoztam szöveggel, akik Erdélyből települtek ide. És hogy tárgyi anyanyelvünk van, ezt tanultam tőlük is, és a népművészetnek a tudósaitól is. Györfly mondta, nem pontosan evvel a szóval, hogy tárgyi anyanyelvünk. De mi nagyon régen, nem is tudom mikor kezdtük mondani, hogy ez a harmadik anyanyelvünk. És talán van olyan fontos, mint a beszélt, vagy a zenei nyelv.

– Hogyan menthető meg, hogyan rendszerezhető és hogyan örökíthető át ez az anyanyelv, hiszen a népművészetnek ma már nem létezik természetes közege?

– Nagyon gyorsan tudok felelni: nem tudom, hogyan. Csak próbáljuk, játszuk. Nekem szerencsém van, mert láttam nagy családokat, meg eredeti helyen is működő családokat, akik magukat ellátták. Amire szükségük volt, a ház szükségét meg tudták oldani. És mivel nagy családom van, ez nálunk is megvalósult. Sok mindent ki kellett találni, hogy ami nincs, azt valahogy megcsináljuk élő anyagból vagy maradékból. Ebben nagyon azonos a sorsom az előtttem volt nagycsaládos parasztagasszonyokéval.

A fiaim egész gyerekkoruk óta az apjuktól tanultak faragani, aki szobrász. És ahogy nőttek, úgy nőtt a kezükből ki szerzőm, meg hangszer. Azért is, mert igaz, hogy kaptak játékokat meg könyveket nagymamáktól, de sose volt elég a játék. És végül is így tanultak meg hangszert csinálni, játékot készíteni és megbecsülni a saját munkájukat. Jobban, mint egy automata kisautót. Vagyis azt is szerették, nagyon örültek, ha hoztunk nekik, de az eredmény az, hogy tudnak csinálni, sőt tanítják, hogyan kell.

Itt a válasz is arra, amit kérdezett, hogy hogy lehet megtartani: így!

Csak ez hosszú idő, mert eltelt egy fél évszázad, körülbelül ötven éves a legnagyobb gyermekem. Ők éltek, tanulták családon belül is mindezt. Hogy most iskolában ugyanez a játék zajlik, lehet örülni neki.

– Mindig is fontosnak tartotta a gyerekekkel való foglalkozást és azt, hogy ne csak a saját gyerekeivel tördöljön. Ma már harminckét unokája van, közülük sokan tanítanak. Mennyire tehetség kérdése az, hogy valaki képes lesz-e saját maga fabrikálni használati tárgyakat?

– Képesség, tehetség az. Valami olyan plusz, ami a mindennapi képesség fölött van. De ha nem művelik, akkor nem látjuk. Képesség minden emberben van. Valamihez vonzódik egész biztosan, még hogyha nem is gondolja.

Az emberek szeretik a szép fát. A csecsemő unokáimon látom, ahogy a papírt gyűrögetik. Hogyha egy kis fonál vagy rongyocska kerül, és ha ugyanilyen matériákat kapnak csinált játék formájában, akkor egészen természetes, hogy ugyanúgy szeretik, sőt jobban, mint a kész játékokat.

Nálunk mindig sok gyerek volt. Soha nem csak a nyolc gyermekem, hanem azoknak a barátai. Nagyon sok barátunknak,

ismerősünknek az egykéje, de gyakran a két-három gyereke is bekéredzkodett hozzánk.

– Mutatott fotókat, amelyeken olyan gyerekek szóttek-fontak, akik szinte még beszélni sem tudtak.

– Hát, mert nem feladatként kapták. Mert megkérték: hogy engedjük meg, hogy hozzányúlhassanak. Az természetes volt, hogy Berci fiam a kicsi gyerek tenyérmű arányaihoz az ő tenyérmű szerszámát megfaragta, hogy a három éves gyerek tudjon vele dolgozni. És az is, hogy akkor használta a gyerek.

És így keletkezett az a nagy kísérlet, hogy országos tanításhoz felhasználták a karmantyú babákat, a szádfákat. Azelőtt is szóttek szádfával, de hosszú ideig csak leltári szám volt a múzeumban, és akkor éppen Kresz Máriának, Szolnokinak, Csilléri Klárinak köszönhetően beengedtek, hogy rajzoljuk a szádfákat, hogy a fiaim azt faragják, mentek faragó táborba.

– Hogyan lesz iskolai tananyag a főlhalmozódott tudásból?

– Most már komoly mozgalom van, ami nem csak a mi tevékenységünket jelenti. Akiket húsz-huszonöt év alatt tanítottunk, azok nagyon komoly formában vizsgáztak. A Művelődési Intézetben jelenleg is zajló oktatásnak az egyik következménye, hogy sokan, sok százan – nem tudom megmondani hányan – vizsgáztak már ennyi idő alatt. És van, aki hozzágyűjti – tulajdonképpen ez az igazi – a saját működési területén, vagy a saját szülőföldjén, amit lehet. Még akkor is, ha valaki másét tanulta meg, óhajtja meg, hogy a sajátját is keresse. Ez egy óriási mozgalom, huszonöt év van mögötte, ugyanúgy, ahogy a táncház, meg a gyűjtés. Ugyanúgy voltak párhuzamosan az alkotó táborok, úgy hogy nagyon sok ember van, aki csak szeretetből, szerelemből közelített a dologhoz, mert szép egész egyszerűen, még ha városi fiatal, akkor is. És van, aki hivatásának érzi. Olyan is van, aki hozzátanulta egyetemi szinten a szellemi néprajzot, tárgyi néprajzot, és ezáltal magasabb szinten a saját népének a kultúráját segíti. Országosan ez nagyon sok iskolában zajlik. Nem csak iskolában. Csepelen van olyan óvoda, ahol műhelyek vannak. A kisdedeknek nem a megóvása történik, hanem kitűnő kísérlet. Dolgoznak és játszanak. Játék formában dolgoznak, de éppen ilyen mesterségeket tanulnak, népi mesterségeket. Van könyvük, amit jól ismerek, mert én kaptam, hogy lektoráljam, és aztán őket is megismertem.

Mindégy, hogy néprajz vagy népméret, honismeret vagy honszeretet – teljesen mindégy, hogy hogyan fogják hívni a tantárgyat, a rajzba építik be vagy a magyar tanításba, csak az a kívánság, hogy a tárgyi anyanyelvet ugyanúgy tudják, mint ahogy Kodály óhajtotta, hogy: „legyen a zene mindenkié” – a zenei anyanyelvet is ismerjék, mint a beszédet.

– Érdekes, hogy képein nem találjuk meg ezeket a motívumokat, Ön festőművészként ezt nem tartja fontosnak?

– Nem a motívumok azok, amik a legfontosabbak. Fontos, mert jelzőrendszer, mondanak fontos dolgokat, de a leginkább jellemző az anyag meg a szerkezet. Ez az, ami az anyanyelvben a beszéd. Amikor szép költeményt hallgatunk, nem gondolunk grammatikát, nyelvtant, de fontos, hogy hogyan beszél a költő. Attól szép, hogy mi van mögötte, mi az anyaga.

Mutattam olyan képet, ahol a festék szokatlan módon került a papírba. A fonalfestés miatt szűrjük a növényeknek a rostjait vagy hulladékát, a magoknak a maradékát, a fonalak-

* A beszélgetés elhangzott a Duna TV Esti kérdés című műsorában 1998. június 17-én. Kérdező: Mucsányi János.

hoz szükséges festő anyagot. És éppen a szűrőpapírokat eltettem, és ez eleve megfestett papír, amit úgy használok, mint a mozaikban a márványnak a színeit, a márvány erezetét. Használom, mint kollázst, ami egy modern technika.

– *Hogyan látja, az unokák, dédunokák mit visznek át a következő évezredre? Mi az, amit Ön fontosnak tart megmenteni?*

– Nem látom az évezredet. Én mindig a márt látom, és örülök, ha láthatom az unokáimat meg a barátaimat. És a tanításban, az enyémben és a másokéban is azt tartom a legfontosabbnak, és azokra a mestereimre emlékszem legszívesebben, akik megtanítottak arra, hogy lássam, ami most körülöttem van és szép. Tanuljanak örülni annak, ami van. Hogy most süt a nap, vagy esik az eső, vagy hó van.

Azt kérdezte tőlem, mit szeretek, a tavaszt vagy az ősz? Mindent, ami élet! És, hogy mire megöregszik valaki, szeressen

élni. És a fiatalok is szeressenek élni. Azt veszem észre, hogy nem tudják, hogy miért kell szeretni. És nem az a fontos, hogy könnyű legyen, és a szülőknél sem az a dolga, hogy mindent megadjanak az egyetlenüknek. A második ne szülessen meg, mert eleszi a csokoládét az elsőtől.

Mindenki tegye meg, amennyit bír, és ezt úgy, hogy érezze jól magát. Ennél fontosabbat embernek meg gyereknek, meg tanulónak nem lehet kívánni.

Az összes modern pedagógiai törekvés – a Waldorf és a Montessori, de akár művelődési célokat lehet sorolni – azt próbálja, hogy a gyerekek ne nyomorogjanak az iskolában, hanem érezzék jól magukat.

„A tanulás holtig tart, öregem is érdemes, valakinek lehet hogy tovább adhatom.” (Csókos Varga Györgyi)

